

גבולות היחידה: שמואל ב' פרק כא'**נושא היחידה: הגבעונים ובית שאול****מספר שיעורים: 1****כתבה: יעל גרוסברג****כללי:**

במשך 3 שנים ישנו רעב בארץ, כאשר הסיבה לכך היא ששאל הרג מאנשי הגבעונים, בניגוד לברית שנכרתה עמם בזמן יהושע. לשאלת דוד כיצד לכפר על כך, מבקשים הגבעונים להרוג שבעה מצאצאי שאול. דוד מרחם על מפיבושת בן שאול ואינו מוסר אותו לידיהם. דוד מביא מיבש גלעד את עצמות שאול ויהונתן וקובר אותם יחד עם שבעת הצאצאים במקום קבורת משפחתם. נתמקד בחלק זה של הפרק ולא בהמשכו, המתאר מלחמות שונות של דוד בפלישתים.

פתיחה:

המורה יפתח את השיעור במשחק "איש תלוי", -

_____

הביטוי שיתקבל הינו: אורים ותומים.

לאחר הגילוי ישאל המורה את התלמידים מהם האורים והתומים. נזכיר כי על הכהן הגדול ללבוש את החושן ובו אבנים כנגד 12 השבטים. שאילה באורים ובתומים הייתה נעשית ע"י הארת האותיות השונות משמות השבטים, כאשר צירוף האותיות יצר את תשובת ה'.

דוד הרבה לשאול באורים ותומים. אפשר לשאול שאלת התמצאות היכן (לדוגמה "היסגירוני בעלי קעילה"? "האעלה באחת ערי יהודה"? "אנה אעלה"? בפרקנו אנו נפגוש את הפעם האחרונה בתנ"ך בה שאלו באורים ובתומים.

לימוד הפסוקים:

התלמידים יכתבו במחברת (המורה יכתוב על הלוח) את המילים:

הבעיה-	השאלה באורים ובתומים	תשובת ה'

התלמידים ישלימו את הפרטים מתוך קריאת הפסוקים.

"וְהָיָה רָעַב בַּיָּמֵי דָוִד שְׁלֹשׁ שָׁנִים שָׁנָה אַחֲרֵי שָׁנָה

וַיִּבְקֹשׁ דָּוִד אֶת פְּנֵי ה'

וַיֹּאמֶר ה'

אֵל שְׂאוּל וְאֵל בֵּית הַדְּמִים

עַל אֲשֶׁר הִמִּית אֶת הַגְּבְעוֹנִים"

הבעיה: ישנו רעב בארץ, לא יורד גשם 3 שנים.
מה שואל דוד באורים ובתומים? מדוע לא יורד גשם, מהי הסיבה הרוחנית לכך.
מהי תשובת ה'? "אל שואל ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים".

נבין יחד עם התלמידים מה הקב"ה ענה לדוד:
ראשית, המורה ישאל את התלמידים מיהם הגבעונים? מהיכן אנו מכירים אותם?

התלמידים ידפדפו ליהושוע פרק ט' ויוסיפו פרטים בנוגע לזהותם של הגבעונים:
הגבעונים הגיעו לעם ישראל בזמן יהושוע בן נון; הם התחזו לעם המגיע מארץ רחוקה; עם ישראל כרת איתם ברית ורק לאחר מכן התגלה כי הם רימו; יהושע אמר להם כי הברית קיימת, אך הם יצטרכו להפוך להיות שואבי מים וחוטבי עצים עבור עם ישראל.

אולם מה הקשר לשאול? המורה יפנה את התלמידים להסתכל ברש"י ד"ה "על אשר המית את הגבעונים" (עד המילה "וסופר"). לכיתות מתקדמות ניתן גם להביא את הפירוש הנוסף של רש"י) – בספר שמואל א' מסופר כי כאשר שואל רדף אחרי דוד, דוד הגיע לנוב עיר הכהנים שם קיבל את חרב גוליית. שואל מאד כעס כאשר שמע על כך והחליט להרוג את כל אנשי העיר (שמואל א', כב' יח-יט). יחד איתם גם הרג 7 אנשים מהגבעונים, בניגוד לשבועה ולברית אשר כרת איתם יהושוע.

דרישת הגבעונים

נבקש מהתלמידים לקרוא את הדו-שיח בין דוד לגבעונים, ונשאל מה ניתן ללמוד על אופים של הגבעונים מתוך הדברים שלהם

ב וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ לַגְּבְעוֹנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם

וְהַגְּבְעוֹנִים לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה כִּי אִם-מִיַּתֵּר הָאֶמְרֵי וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִשְׁבְּעוּ לָהֶם

וַיִּבְקֹשׁ שְׂאוּל לְהַפְתֵּם בְּקִנְאָתוֹ לְבְנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה

ג וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-הַגְּבְעוֹנִים מָה אַעֲשֶׂה לָכֶם וּבְמָה אֶכְפֹּר וּבְכִרְכּוֹ אֶת-נַחְלַת הַ

ד וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַגְּבְעוֹנִים אֵין לָנוּ כֶּסֶף וְזָהָב עִם-שְׂאוּל וְעַם-בֵּיתוֹ וְאֵין-לָנוּ אִישׁ לְהַמִּית בְּיִשְׂרָאֵל

ויאמר מה-אתם אמרים אעשה לכם

ה- ויאמרו אל-המלך האיש אשר כלנו ואשר דמה-לנו נשמדנו מהתיצב בכל-גבל ישראל יתן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום לה' בגבעת שאול בחיר ה'"

דוד קורא לגבעונים ושואל אותם כיצד ניתן לכפר על מעשיו של שאול. הגבעונים אומרים כי אינם מעוניינים לקבל כסף וזהב או להרוג סתם אנשים מעמ"י, אלא הם מבקשים שכנגד שבעת האנשים שהרג שאול, הם יהרגו שבעה מצאצאיו ע"י תלייה – "והוקענום".

הגמרא במסכת גיטין מדגישה מספר מילים מתוך פסוק ב:

"והגבענים לא מבני ישראל המה"

דוד ביקש לפייס את הגבעונים, אך הם נהגו באכזריות רבה. "אמר: שלשה סימנים יש באומה זו (ישראל) - רחמנים ביישנין וגומלי חסדים... כל שיש בו ג' סימנים הללו ראוי להדבק באומה זו". כאן רואים עד כמה אכזרית היא התכונה של הגבעונים ובאמת אינם מתאימים להיות חלק מעם ישראל.

← המורה יאמר כי דוד מקבל את בקשתם, אך הוא צריך לקבל החלטה לא פשוטה. מדוע?

המורה יכתוב זאת על הלוח בצורת חידה: **שבועה מול שבועה**

וישאל את התלמידים – איזה 2 שבועות קיימות באירוע הזה?

השבועה של יהושוע לגבעונים ובקשתם להרוג את צאצאי שאול. למול השבועה של דוד ליהונתן שהוא לא יפגע בזרעו.

כעת נקרא את היחידה בכללה (מאמצע פסוק ו עד פסוק יד) פסוקים המורה יסביר את עיקר הפסוקים:

דוד חומל על מפיבושת בנו של יונתן, עקב השבועה והחברות שהיתה ביניהם, ונותן לגבעונים שבעה צאצאים אחרים של שאול

צאצאי שאול הומתו ב"ימי קציר שעורים". איזה זמן זה בשנה? מתי מקריבים קורבן משעורים? בניסן, אולם הגבעונים לא נתנו לאף אחד לגשת אל הגופות, עד אשר ירד גשם. כלומר: במשך כמה חודשים גופותיהם לא מובאות לקבורה.

← עולה כאן שאלה כיצד זה ייתכן שהם לא הובאו לקבורה, נהרי אסור זאת מן התורה?

המורה יפנה את התלמידים לרש"י לפס' י' ויבקש מהם שיסבירו את דבריו. רש"י מביא את דברי חז"ל ביבמות, כי אמנם אסור להלין את המת, אולם אמרו כי עדיף לעבור על איסור זה בשביל לקדש שם שמיים. שכל אחד שעבר וראה את גופותיהם שאל מדוע הם שם, וענו לו שאלו הם מצאצאי שאול שהרגו מהגבעונים שהתחברו לעם ישראל. דבר זה גורם להתרשמות מרמתם

המוסרית הגבוהה של בני ישראל.

אם כן, גופותיהם של צאצאי שאול לא מובאות לקבורה במשך כמה חודשים. נראה מי מרחם עליהם בזמן הזה? רצפה בת איה – אמם של שניים מהילדים, מרחמת על הגופות שלא הובאו לקבר ודואגת בכל פעם לכסות אותם בשק כדי שלא יתקרבו אליהם עופות השמיים ביום וחיות השדה בלילה. מסירות עבור כבוד המת במשך כמה חודשים, "עד ניתך מים עליהם" = ירד גשם, בחודש תשרי.

דוד רואה את מסירותה של רצפה לכבודם של המתים וזה גורם לו גם לעשות מעשה. מהו הוא עושה?

גופות שאול ובנו יונתן נמצאות עד לאותו הזמן ביבש גלעד. כזכור, פלשתים הרגו את שאול ואת בניו בקרב בגלבע והעמידו את גופותיהם על החומה. אנשי יביש גלעד התגנבו אל חומת העיר ובאומץ רב לקחו את גופותיהם לעירם. כעת, דוד לוקח את עצמותיהם מיבש גלעד ומביאם לקבר אבותיהם בנחלתם, יחד עם עצמות צאצאי שאול אשר הרגו הגבעונים.

מה קורה לאחר מכן? "ויעתר אלוהים לארץ" - נפסק הרעב ויורד גשם.

הערה לתשומת לב המורה: הכתוב מציין כי דוד נתן חמישה בנים של מיכל, והרי למדנו כי למיכל לא היו ילדים עד יום מותה. לשיקול דעת המורה, ובאם יעלו תלמידים שאלה זו – יש להפנותם לרש"י ולהסביר כי ילדים אלו היו שייכים למירב אחותה, אולם מכיוון שמיכל היא זו שגידלה אותם, הם רשומים כבניה. "כל המגדל יתום ויתומה בביתו, כאילו ילדו ונקרא על שמו"

סוף הפרק, ממלחמות דוד וגיבוריו

את הפסוקים מכאן ועד סוף הפרק לא נסביר מתוך הכתוב, אלא נסביר באופן כללי בשפת המורה:

לקראת סוף הסר יש חזרה אל אירועים שקרו בימי דוד, ועל פעולתם של גיבוריו בקרב, אנשים שהיו נאמנים ומסורים לדוד ולעם ישראל.

נוכל לספר פרטים מתוך הפסוקים הללו, לדוגמה: דוד יצא למלחמה נגד פלישתים. אשר במהלכה כמעט ונהרג בידי אחד מלוחמי הפלישתים, אך אבישי מציל אותו ברגע האחרון והורג את הפלישתי. מאותו היום מתקבלת החלטה כי דוד לא ייצא יותר למלחמות, כדי שביציאתו למלחמה לא יגרום לכיבוי נר

ישראל.

המורה ישאל את התלמידים: מהי הכוונה שזה יגרום לכיבוי הנר? זהו משל למלך המנהיג את העם ומאיר את דרכו ובמותו – הנר כבה.

הצעות להמחשה:

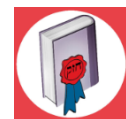
איש תלוי- כמשל לשאילה באורים ובתומים ובנוסף – לבסוף ישנה תלייה של אנשים כתוצאה מכך.
חידה- שבועה למול שבועה

מסרים והפנמה:

- א. הבנה כי כל מציאות טבעית, מקורה בסיבה רוחנית. בפרק זה ראינו כי במשך 3 שנים ישנו רעב בארץ, ניתן לחשוב כי יש לכך סיבה טכנית-טבעית. אולם דוד מבין כי ישנה סיבה רוחנית לכך ועל כן שואל את ה' באורים ובתומים.
- ב. רחמיה של רצפה בת איה ומסירותה לשמירה על כבוד המת
- ג. רמתם המוסרית של עם ישראל המתבטאת בכך שכאשר נהרגו לשווא אנשים, אשר אפילו אינם ממש מעם ישראל – יש על כך מענה וזה לא "עובר בשתיקה".

סיכום:

בפרק זה למדנו כי במשך 3 שנים לא ירד גשם והיה רעב בארץ. דוד שאל באורים ובתומים (בפעם האחרונה בתנ"ך) ותשובת ה' היתה כי הרעב הינו תוצאה על כך ששאל הרג מאנשי הגבעונים, על אף השבועה בינם לבין עם ישראל. לשאלת דוד, הגבעונים רצו להרוג 7 אנשים מצאצאי שאול ככפרה על כך. דוד מסכים, אולם מרחם על מפיבושת בן יהונתן עקב השבועה ביניהם. במשך חודשים רבים גופות צאצאי שאול לא הובאו לקבר, ורצפה בת איה שמרה עליהם. לאחר מכן קברם דוד יחד עם גופות שאול ויהונתן. בהמשך הפרק ישנן מלחמות שונות מול הפלישתים.